

Gyekiczky Tamás¹: A kártérítés határai²

(” Ha mással szemben személyisértést követnek el, 25 legyen a büntetés”
XII Táblás törvények, Róma i.e.450.)

A római polgárok a személyüket ért sérelem miatt büntetés kiszabásáért perelhették a vétkest. Az ókori Rómában nem mindenkinek volt perindítási joga, ám napjainkban bárki elrohanhat a bíróságra beperelni a jogsértőt. Perelhet személyi jogainak vagy jó hírnevének védelme miatt, s perelhet, ha a balesetben maradandó károsodást szenvedett.

Mindezen perek összefoglaló neve: nem vagyoni kár megtérítése iránti per. Az elnevezés egyértelmű: olyan kártérítési perről beszélünk, ahol az embert a kár nem a vagyonának csökkenésével, elvesztésével érte, hanem a személyiségéhez tartozó (nem vagyoni) viszonyaiban, kapcsolataiban, szellemi vagy testi állapotában történt számára hátrányos változás.

A modern jogrendszerek mindegyike ismeri a nem vagyoni kár és a nem vagyoni kártérítés intézményét. Az Egyesült Államokban milliós perek (dollárban) zajlanak a személyiség sérelme, vagy egyszerűen az embert ért fájdalom miatt. Gyakran látunk olyan mozifilmeket, ahol az ügyes ügyvéd és a bölcs bíró közös igazságot szolgáltatva számunkra elképzelhetetlen összeg megfizetésére kötelezi a károkozót. Miközben a nem vagyoni kártérítés az egyik legszélesebb körben elterjedt személyiség védelmi eszköz, addig Magyarországon a magyar jog egyik problematikus, nagy vitákat kiváltó része.

Külön könyvet lehetne írni az intézmény történetéről, rövid haláláról és feltámadásáról. Magyarországon a kezdeti szocializmus korában -- miközben fennen hirdették, hogy a legnagyobb érték az ember --, szó sem lehetett nem vagyoni kártérítésről. Az ember személyisége nem mérhető pénzben – szólt az ideológiai verdikt. A balesetben vagy más módon megrokkant emberek a munkajog, illetve a társadalombiztosítási szabályok alapján kaptak járadékot, a károkozó maga mentesült az anyagi felelősség alól. A nem vagyoni kár fogalmát és a károkozásért való felelősséget a Polgári Törvénykönyv 1977. évi reformja állította vissza, csak ezután lehetett a személyhez fűződő jogok megsértését nem vagyoni kártérítés alkalmazásával megtorolni. A nyolcvanas években a nem vagyoni kártérítést bevezették több jogterületre, így a például a munkajog területére. Gondolom ma sem tudja sok munkavállaló, ha munkáltatója megsérti személyiségi jogait, akkor a munkáltató ellen nem vagyoni kártérítést követelve a bírósághoz fordulhat.

A hetvenes évek végén született új rendelkezések alapján megindultak az első perek a személyiség védelméért, azonban nem ezek voltak a tipikus eljárások. 1990 előtt a nem vagyoni kártérítésre akkor volt bárkinek esélye, ha az egészsége, testi épsége, családi élete, életvitele életmódja a károkozás miatt csorbult. Vulgarizálva: a hiányzó testrészek, az állandó betegség, az egészség hiánya alapozták meg a nem vagyoni kárigényeket. A bíróságok néhányszor alkalmazták ugyan a nem vagyoni kártérítés szabályait a jó hírnév, a becsület

megsértésekor, ám a perek többsége a baleseti kártérítés körén belül zajlott. A kialakult joggyakorlat abban a jogi szakzsargonban foglalható össze, ami szerint a károkozó felelősségét magatartásának eredménye alapozza meg. Azaz a mérhető, kimutatható, látható, felmutatható eredmény (betegség, halál, csonkulás) esetében volt kilátás a sikeres perindításra. A jogi tétel fordítva szintén működött, amennyiben nem mutattak ki eredményt, akkor nem beszélhettünk károkozásról sem.

A tézis egyszerű, látszólag igaz. A gond akkor keletkezik, ha továbbgondoljuk, és belátjuk, a személyiségi jogok védelme körében nem találkozunk látható eredményekkel. Nem lehet a bíróság előtt bemutatni a megégett bőrfelületet, rámutatni a zakó lecsüngő újára. Azon állításunk, miszerint a jó hírnevünkön csorba esett, vagy sérült alkotmányos jogunk, megfogható, körbejárható, felmutatható "eredményekkel" nem bizonyítható. Így látta ezt 1990 után az Alkotmánybíróság is, aki – megsemmisítve a Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseit – új alapra helyezte a nem vagyoni kártérítés szabályait.

Az Alkotmánybíróság a nem vagyoni kártérítést a polgári jog (és nem más jogág vagy jogterület) intézményének tekintette, a polgári jogot ezért – a szocializmus után forradalmi felfogásban – úgy értelmezte, mint a polgárok autonómiájának elsődleges biztosítékát. Széles körű jog-összehasonlító vizsgálódásának eredményeképpen a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a polgári autonómia biztosításának feltétele a világon mindenütt a személyhez fűződő jogok védelme. Másként fogalmazva: a polgárok védelméhez ma már nem elegendő vagyoni jogaik védelme, hanem szükséges személyhez fűződő jogaiknak a vagyonuk biztonságával azonos szintű megóvása.

Az Alkotmánybíróság bírái belátták, egy sajátos védelmi igényről beszélhetünk. A nem vagyoni károk ugyanis vagyoni mércével megmérhetetlenek, tehát a kártérítés a sérelemhez képest inadékvát. *"A nem vagyoni károknak pénzbeli egyenértékük voltaképpen nincs is, így azok szoros értelemben vett megtérítéséről nem is lehet szó..."* – mondták ki a bírák. A pénzbeli kártérítésnek ezért nem lehet más funkciója, mint az elszenvedett sérelem hozzávetőleges kiegyensúlyozása, vagy olyan vagyoni szolgáltatás nyújtása, ami az elszenvedett sérelemért körülbelül egyenértékű előnyt nyújt.

A bírák döntése érintette az eredményhez kötött nem vagyoni kártérítés gyakorlatát. Diszkriminatív -- mondták, hiszen nem lehet a személyiség különböző szintjei és tartalmi vonatkozásai között különbséget tenni. Nem lehet azt mondani, hogy az egyik személyiségi jogcsoport (például a testi épséghez és egészséghez való jog) fontosabb mint a másik (például a jóhírnévhez való jog). Nem lehet azt mondani, hogy a társadalmi életben való részvétel, vagy az élet tartós vagy súlyos megnehezülése fontosabb a jog szempontjából, mint a személyiséghez fűződő jogok másik csoportja.

"Ha a polgári jog elismeri a nem vagyoni kártérítést a személyiségvédelem eszközeként - mivel annak alkalmazásához objektív kritériumokat nem lehet felállítani -, azt nem kötheti olyan külső feltételekhez, amelyek szükségtelenek és önkényesek. Nemcsak a kár nagysága, de maga a személyi kár bekövetkezte is becslésen alapul, amelynek objektív mércéje nincs, s amelyet éppen ezért a jogi szabályozásban alkotmányosan nem lehet a következményekhez igazítani. Ebben egyedül a bíróságok józanságának, személyes elkötelezettségének és mértéktartásának lehet meghatározó szerepe." – állították.

Az Alkotmánybíróság meggyőződése szerint a nem vagyoni kártérítés általuk írt új fejezete elősegíti majd az alkotmányos alapjogok védelmét, mert *"az Alkotmány ún. alapjogi*

fejezetében foglalt alapvető szabadságjogok... magukba foglalják a polgári jogi személyiségi jogokat. A.. nem vagyoni kártérítés szankciója révén nyilvánvalóan .. az alkotmányos alapjogok védelme is kiteljesedik.” Ergo: a nem vagyoni kártérítés az alkotmányos alapjogok sérelme esetében is megítélhető. Az alkotmánybírósági ítélettel a nem vagyoni kártérítés nemcsak a személyiségi jogok, hanem az alkotmányos alapjogok általános jogvédelmi eszközévé vált. A kérdés természetesen most már egyszerű: melyek az alkotmányos alapjogok?

A következő jogeset illusztrálni fogja miképpen zajlik egy, az alkotmányos alapjogok védelmében indított kártérítési per, de választ ad arra a kérdésre is: mennyire (durván fogalmazva hány forint) értékeli a bíróságok az alkotmányos alapjogot a mai Magyarországon? A jogeset részben fiktív, részben nem, egy ügyvéd barátom mesélte el a történetet.

*

1998 kora őszén a TV2 ügyeletes sztárriportere a nyári uborkaszezon elmúltával a következő szavakkal vezette fel a híradó egyik riportját: *Megtévesztették a – nevezzük így – Tiszántúli Főiskola hallgatóit, mert első évüket csak alapozónak ismerték el.* A bevezető után dühös hallgatók nyilatkoztak, az intézmény vezetése sűrű bocsánatkérés között teljes kárpótlást ígért. Néhány napig vezető helyen tartotta magát a hír az elektronikus médiában, újságcikkek jelentek meg, majd a feledés homálya borult az egész ügyre. Az őszi médiabotrányok után a perek csendes hétköznapijai következtek.

A különböző bíróságok előtt évekig pereskedett egymással húsz - harminc hallgató és az oktatási intézmény. Perre vitte konfliktusát a főiskola és az oktatás-szervező cég is. Az érintett hallgatók kilencven százaléka elkerülte a bíróságot, és elfogadta a főiskola javaslatát: a meghosszabbított tanulmányi időt. A botrányal érintett hallgatók többsége négy év alatt kézhez kapta diplomáját.

A Tiszántúli Főiskola alapítványi keretek között működött az Alföld egyik jelentős városában, a kuratórium összetétele híven tükrözte e vidék politikai elkötelezettségét. A főiskola oktatási elképzelései kezdetben a kilencvenes évek közepének “piaci szükségleteiből” táplálkoztak, hiányszakmákban képeztek szakembereket. Tanultak náluk közgazdászok, középszintű gazdasági menedzserek, s felvételit hirdettek üzleti nyelvszakokon, turisztikai, idegenforgalmi szakmákban. Mondani sem kell – főként országosan kiépült levelező tagozatos hálózatuk miatt – jelentkezőben nem volt hiány. Nem panaszkodhattak bevételeikre sem, mivel egy félév átlagos tandíja elérte a százezer-forintot. Akkoriban a felsőoktatásban ez az összeg kiugróan magas volt.

1997 őszén a főiskola oktatásszervező cégének – amely önállóan is szervezett középszintű tanfolyamokat főleg könyvelői, adóügyintézői szakmákban – végzett hallgatói levelet kaptak. A levélben a hallgatóknak felajánlották, hogy a céggel partneri együttműködésben álló főiskola három év alatt diplomához juttatja őket egy sikerszakmában, – amennyiben 15 nap alatt jelentkeznek a főiskolára. Az ajánlat minden szempontból előnyös volt. Kecsegtetővé tette a három év tanulmányi idő, illetve a főiskola azon ígérete, hogy a hallgatók a lakóhelyükhöz legközelebbi kihelyezett tagozaton, a már egyszer kipróbált oktatásszervező cég garanciájával tanulhatnak. A képzés zömében felnőtt, munkában álló embereknek volt csábító, azoknak, akik a kilencvenes évek nagy átrendeződésében a felsőfokú diploma

megszerzésétől várták állásuk megtartását, vagy éppen kedvezőbb előmenetelt. Az évfolyam több mint ezer hallgatóval indult, a diploma előrelátható időpontja 2000 nyara volt.

A hallgatók annak rendje módja szerint beiratkoztak, leckekönyvet kaptak (ez fontos a később történetek szempontjából), az első félévben éltek a levelező hallgatók normális életét. Konzultációk, ellenőrző dolgozatok, majd a téli vizsgaidőszak következett. Aztán jött a második félév. Februárban a hallgatóknak ki kellett tölteniük a főiskolai jelentkezés kötelező formanyomtatványait, az úgynevezett A. és B. lapot. Az oktatási intézmény segített ebben, vagy úgy hogy csoportos kitöltést szervezett, vagy úgy hogy a szervezők révén írásban megszabta melyik rovatba, mit kell írni. Február után konzultációk, majd vizsgák következtek, de a vizsgák eredményeit különös módon már nem írták be a leckekönyvekbe. A második félévi vizsgák után robbant a bomba: a főiskola írásban és szóban is közölte a hallgatókkal: miután 1997-ben senki nem került be közülük a felsőoktatási hallgatói nyilvántartási rendszerbe (FERIKE), így nem voltak főiskolai hallgatók. Ezért az első évük alapozó évfolyamnak minősül.

1997 szeptemberében körvonalazódtak a megoldás alternatívái. A főiskola a nagy fogadkozások, nyilvános megbánások ellenére ragaszkodott a számára kedvező megoldáshoz, azaz a négyéves tanulmányi időhöz. Ezenkívül tantárgykönnyítést ajánlott, ami az alapozónak nyilvánított év során letett vizsgák beszámítását jelentette – nem hivatalosan, mivel hivatalosan (a jog szerint) csak a felsőfokú oktatásban szerzett jegyeket lehet a felsőfokú képzésben elismerni. A főiskola megígérte a már befizetett tandíj beszámítását, ám időközben felemelte a tandíjat. A kihelyezett levelező tagozatokat beszüntették, mivel ezek akkreditációja elmaradt. A főiskolát választó hallgatók a hátralévő három évben kénytelenek voltak havonta egyszer négy napra elutazni a főiskola székhelyére – ha tanulni akartak. Természetesen fizetniük kellett a többletköltségeket (szállás, utazás stb.).

Mivel a hallgatók zöme tanulni akart, majdnem kilencszáz hallgató fogadta el a főiskola ajánlatát, nem húzott ujjat a főiskola vezetésével. Bízott abban, hogy ilyen botrányok után nem akadályozzák meg a diplomaszerezésben, bízott abban – ilyen is volt – hogy a főiskola befejezése után sikerrel fog pereskedni a többletév miatt. A kimaradtak egy része örökre elfelejtette a főiskolát, közülük csak néhány hallgató választotta a bírósági utat. Találkoztunk olyan hallgatóval is, aki megijedvén a köztudomásúan hosszú pereskedéstől a keresetlevél beadás előtt lépett vissza a pertől, de voltak hallgatók, akik folytatva a főiskolát beléptek a pereskedők táborába. Nekik volt igazuk, a kártérítés akkor is jár – s véleményünket később a bíróság jogerős ítélete megerősítette –, ha tovább folytatta valaki a főiskolát, hiszen a főiskola vele szemben az első évben jogellenesen járt el. A kártérítés mértékét, a kártérítés jogcímét lehet majd vitatni a bíróság előtt, de a főiskola kártérítési felelősségét nem. A hallgatók kára egyre nőtt, mivel számos munkahely -- amikor tudomást szerzett az első év alapozó jellegéről --, azonnal visszafizetette a hallgatókkal a tanulmányi kedvezmények címén felvett juttatásokat. Indokuk szerint ezek a kedvezmények csak a felsőfokú oktatásban való részvétel esetén járnak, az alapozó tanfolyam esetén nem. Ha bírálható is a munkáltató magatartása, az első adóellenőrzés megállapította volna a jogtalanul kifizetett juttatások miatti felelősséget, amit a cégek el akartak kerülni. A juttatásokat a hallgatók a fizetésükből, hitelből fizették vissza.

A hallgatók ősszel, a botrány kirobbanásakor nem tudtak a háttérben zajló eseményekről. Később értesültek csak arról, hogy 1997 novemberében a minisztérium – amelynek politikai vezetése ellenkező pártszíneket viselt, mint a főiskola alapítványi kuratóriuma – jelentéstételre kötelezte a főiskolát a levelező tagozat ügyében. Gyakori levélváltások és még

gyakoribb kétoldalú mellébeszélések közepette a főiskola vezetése ígéretet tett a jogszabályoknak megfelelő helyzet visszaállítására, de lépései – köszönhetően levelezési aktivitásának – olyan lassúak voltak, hogy erre csak a második félév vizsgaidőszakának befejeztével került sor. Lényegében a botrány kirobbanása után kidolgozott lépéssorozat rendezte valamiképp a helyzetet. Az igazsághoz tartozik, hogy főigazgató- és igazgatócserére került sor, és eltávolították a főiskoláról az oktatás ötletgazdáját és szervezőjét. A hallgatók – ezt ki kell emelni – semmilyen információval nem rendelkeztek a minisztérium és a főiskola levelezéséről, az oktatásirányítás felső fórumával csak a nyári botrányok után kerültek kapcsolatba. Ekkor azonban már a főiskola támogatóinak pártjából került ki a miniszter. A felügyeleti szerv vezetésében bekövetkezett váltás hatására a főiskola által javasolt megoldás minden fronton széles támogatottságot kapott, a nyilvános kártérítési ígéretről mindenki elfelejtkezett. A hallgatóknak küldött a miniszter úr egy szép levelet, javasolva a főiskola tervének elfogadását. Kérte őket, hogy nyugodjanak bele a két félév elvesztésébe, majd minden egyéb kérdést a főiskola hatáskörébe utalt. A kör bezárult, a hallgatók vagy elfogadták a főiskola ajánlatát, vagy nem, ám akkor menniük kellett. Harmadik megoldásként csak a per maradt. A kilencszáz ember választását valószínűleg befolyásolták ezek az alternatívák, de ők tanulni akartak, diplomát szerezni – a lehető legkisebb konfliktussal. Mert a főiskola valójában a legkisebb konfliktus útját kínálta fel, és Európa e tájékán ez az út még mindig jó választásnak bizonyul.

A perre lépő hallgatók egyrészt felvállalták a főiskolával kialakult konfliktusukat, másfelől elfogadták a konfliktus megoldásának legitim, bírósági útját. Döntésük a főiskola által képviselt értékrendszer -- a háttéralkuk, a cinikus összekacsintások világának -- elutasítását jelentette. Még a továbbtanuló és pereskedő hallgatók is bíztak a jogi és a jogállami intézményekben, és nem utolsósorban felvállalták a bosszú, a megtorlás (indokolatlan utóvizsgák, és sűrű buktatások) kockázatát, ami a pereskedő, de továbbtanuló hallgatókat fenyegette.

A perindításig elvezető út nem volt egyszerű. Meg kellett emésztetni a történeteket, fel kellett vállalni per anyagi és erkölcsi kockázatát, s végül szakítani kellett a hagyományos hallgatói szereppel. A pert – és a konfliktust -- vállaló hallgató ennek során váltotta fel alattvalói helyzetét a polgár autonómiájával. A főiskola ezért dühödött meg a keresetleveleket olvasva, korábban ugyanis a hallgatók – ha éltek a jog által felkínált jogorvoslatokkal, fellebbezéssel, – soha nem léptek fel a polgári jog eszközeivel. A hallgatók hagyományos érdekérvényesítése elárulta, nem tekintik magukat egyenrangú félnek az oktatási intézményekkel szemben. Keresetindításukkal azonban nyíltan felvállalták: megváltozott önértelmezésük, most már egyenrangú peres félként, felperesként lépnek fel a jogaikat sárba tipró oktatási intézményük ellen. A per megindítása az egész felsőoktatás számára jelzésértékű tetté, szimbolikus eseménnyé vált, majdnem olyan fontos mérföldkövé, mint maga a botrány.

*

A hallgatók által elmesélt történet egyszerű, és kerek volt. Kiválóan el lehetett mesélni a híradók kamerái előtt, vagy elmondani a késő esti televíziós magazinokban. Rászedtek, becsaptak bennünket, a főiskola ezért felelni (fizetni) fog. Az egyszerű történet nehéz feladatnak bizonyult a jogász számára, mivel az alapvető kérdés maga sem volt világos. Milyen jogviszony van (volt és lesz) felsőoktatási intézmény és hallgatója között, azaz milyen jogi alapon pereskednek a hallgatók? A kérdés helyes megválaszolása nélkül már a per indítására sincs esély. A keresetlevélben meg kell határozni a kereset jogi alapját, ennek

hiányában a bíróság ki sem tűzi a tárgyalást. A helytelen válasz ugyanakkor meghatározza a per kimenetelét, mivel a helytelenül megadott kereseti jogalap (kereseti jogcím) a kereset érdemi elutasítását vonja maga után. Ebben az esetben erkölcsileg, morálisan győztesek lehetünk, ám jogilag pervesztessé válunk. A kereseti jogalapból következnek a bíróság felé irányuló lehetséges kérelmek, ezért a jogalap meghatározza a kérelmek körét. Pénzben kifejezve sem mindegy, mit tudok kérni a bíróságtól, és mit nem, esetleg milyen kérelmet zárok ki a kereseti jogalap (rossz) megválasztásával. A helyes válasz megfogalmazását nehezíti az a jogtörténeti tény, hogy ilyen perre nem nagyon volt példa a magyar jogban.

A per típusa, megnevezése – amit jól látható és olvasható módon fel kell írni a keresetlevélre – viszonylag könnyű választás volt: ez a per kártérítési per. A kártérítési per megnevezésével azonban minden kétséget még nem oszlattunk el, mert számtalan jogi alapon folytatható le kártérítési eljárás. Lehetséges, hogy a szerződéses kötelelem megsértése miatt kérünk kártérítést, elképzelhető hogy a szerződésen kívüli kártérítési felelősségére hivatkozunk, de az sem valószínűtlen, hogy a vagyoni kár mellett nem vagyoni kártérítést kérünk, vagy esetleg mindkettőt. A perre készülve a jogalap mérlegelésénél figyelembe kellett venni, mit tudunk igazolni (bizonyítani) a bíróság előtt, és mit nem, mert a bizonyítékok elégtelen megnevezése nemcsak a keresetlevél elutasítását vonja maga után, hanem az elégtelen bizonyítás az érdemi kereseti kérelem elutasításával is jár. Egyszóval fontos és lényeges kérdések sorozata merült fel, így ezekre választ kellett találnunk.

A hallgatók követelésének megfogalmazása – a keresetlevél megírása – pusztán az egyik bizonytalansági tényező. Még kettőről kell említést tennünk. Az első maga a bírósági rendszer, a bírói gyakorlat, a kártérítési perek magyarországi hagyománya. Amíg az amerikai ügyvédi mozin felnőtt közönség természetesnek veszi a “károkozó vagyont fizet” elvét, addig nem tudja, hogy honi bíróságainkat kötik az ilyen és ehhez hasonló elvek, mint a “káron szerzés tilalma”. Köti a legfőbb bírói fórum azon megállapítása, hogy a kártérítésnek az okozott sérelemmel arányosnak kell lennie (ha van valaki, aki az arányosságot kiszámítja). Köti a kauzalitás (okság) elve, azaz a károkozó és a kár között szigorú oksági láncot (közvetlen determinációt) kell kimutatni. Közvéleményünk nem tudja azt sem, hogy elsősorban a károsultként fellépő félnek kell az igazát bizonyítania, s a károkozó a felelősség alól viszonylag könnyen – az adott helyzetben tanúsított elvárható magatartásának felmutatásával – kimentheti magát.

Egyszóval, a kártérítési perre készülve bizonytalanságot jelentett, mit és hogyan tudunk majd a joggyakorlathoz idomulva előadni, illetve a kilógó, nem tipikus, de mindenképpen a kár kategóriájába tartozó kereseti kérelmeket miképpen fogalmazzuk meg. Alkalmazzunk-e provokációt, azaz megkíséreljük-e a bírósági gyakorlatot korábban nem ismert döntések elé állítani, avagy legyünk szerények.

A másik nehézség a jövődöbéli alperes magatartásának felbecsülése volt. Létezik olyan jogi képviselő, aki nem foglalkozik az ellenféllel, a bíróság előtt mondja a magáét, aztán majd a bíró eldönti, kinek van igaza. Az okos pereskedő előre felbecsüli mire képes ellenfele, látja saját érvelésének, periratainak gyengéit, s mindezek tudatában teszi meg a megfelelő lépéseket. A Főiskola – a nyári nyilatkozatok fényében – kompromisszumra hajlamos ellenfélnek tűnt. Hibáját elismerte, kinyilvánította, hogy mindent hajlandó megtenni a hallgatókat ért kár enyhítéséért. Nyilatkozata, álláspontja jogilag a teljes kárfelelősség felvállalása volt. Korrekt lépésnek tűnt, ha a per előtt felkínáljuk a megegyezés lehetőségét. Levelet küldtük a főiskola címére, és csak annyit kértünk, tárgyaljanak velünk, hiszen nyilatkozataik fényében esélyt látunk a megegyezésre. A mai napig nem kaptunk levelünkre

választ, amennyiben nem tekintjük válasznak azt a makacs és következetes támadást, dühöt és megvetést, ami a perben (szóban és írásban) felénk áradt. A jogerős ítéletek után sem tudjuk eldönteni, minek köszönhetjük a támadást, a jogi képviselő magánszáma zajlott-e a tárgyalóteremben, avagy ez volt a főiskola hivatalos álláspontja. Utólag lényegében mindegy miből fakadt, mégis szólni kell róla, hiszen a jelenség hozzátartozik a magyar perkultúrához. Magyarázatképpen a hallgatók csak annyit mondtak, "azt hiszik, nyeregben vannak". Ne politizáljunk, mondta erre a jogi képviselő, és ebben maradtak.

Az alperes magatartását tehát – válaszlevél hiányában -- még csak elképzelni sem tudtuk. Az elmaradt válaszlevél miatt felébredt bennünk a gyanú, hogy az alperes azt is le fogja tagadni, hogy ő egyáltalán embereket képez, és e feltételezésünkben nem sokat tévedtünk. A pert mindenesetre úgy kellett előkészítenünk, hogy a kereseti követelésünk a számok nyelvén pontos és megalapozott legyen. A siker érdekében – miközben az ügyvédi irodában sűrű konzultáció folyt az iroda jogászhai között -- a hallgatók házi feladatként összeírták azokat a kiadásokat és költségeket, amelyek a lenullázott két félév során keletkeztek. Ilyen kiadás volt az elkezdett, de be nem fejezett nyelvtanfolyamok díja – a főiskolai diploma megszerzésének előfeltétele a C. típusú nyelvvizsga letétele volt --, a tanfolyamok könyvei, taneszközei (kazetták, munkafüzetek, szótárak.) Effektív kiadásként jelentkezett a pótvizsgadíj, a külön kérelmek díja -- amit a főiskola a főiskolai tanulmányi és vizsgaszabályzatban foglaltaknak megfelelően szedett be a hallgatóktól. A tandíjat az intézmény a kilépő hallgatóknak visszafizette, így ezt nem lehetett a keresetben érvényesíteni, viszont a kamatokat igen, mivel a főiskola használta a hallgatók pénzét. Ugyancsak tételesen – számlával vagy számla nélkül -- ki kellett számítani az utazási költségeket.

A gondok az időráfordítás (konzultációk, felkészülés, vizsgák) költségének meghatározásakor, illetve az egyes sajátos költségtételek kiszámításakor jelentkeztek. Azokban az esetekben, ahol a munkáltatónak a hallgatók visszafizették a korábban felvett juttatásokat, egyszerű számítási módszerrel éltünk. A kár nagysága azonos volt a visszafizetett összeggel. A juttatásoknál százszor nehezebb feladat volt az elmaradt hasznok számítása. Mennyiben – és milyen kulcsok szerint -- számszerűsíthető az elmaradt haszon ott, ahol az előléptetést megígérte a munkáltató, de a félbeszakadt tanulmányok miatt erre nem került sor, és mennyiben ott, ahol a munkavállaló magasabb iskolai végzettsége miatt a törvény kötelezte a munkáltatót az átsorolásra. Elmaradt haszonnal számoltunk akkor is, ha a hallgató a megszakadt tanulmányok miatt kedvezőbb álláslehetőségtől, vagy jobban fizető munkától esett el.

Aki orvosként, ügyvédként, vagy éppen pszichológusként dolgozik, az a munkadíját óradíjban számlázza ki. Milyen számítási móddal élünk a hallgatók iskolapadokban eltöltött idejének konvertálásakor, mennyi időt tekintünk felesleges időtöltésnek, hiszen az alapozó tanfolyam óraszámai alacsonyabbak a főiskolai első évfolyam óraszámainál. A hallgatók jelentős csoportja szabadidejében adóügyintézői, könyvelői munkát végzett, vagy végezhetett volna, de vajon reálisan számolunk-e óránként 2000 forintos óradíjjal. (Ami egyébként egy rosszabb ügyvédi irodában a jogi tanácsadás óradíját sem teszi ki.)

Az egyéni károk mellett összeírtuk a közös, ám mindenkire nézve egyénileg is érvényesíthető kiadásokat. Az egységesen és kötelezően beszerzett tankönyvek, tanszerek és taneszközök árát, a minden egyes hallgató által megfizetett okirati hitelesítés (érettségi bizonyítványok közjegyzői hitelesítése) díját, a főiskolai leckeönyvhöz készített fényképeknek és magának a leckeönyvnek a költségét, az A és B jelű jelentkezési lapok

árát. Hosszú lista került ki kezünk közül, s e lista alapján más számszakilag alátámaszkodva bölcselekedhettünk a felsőoktatás – és magának az oktatásnak – drágaságán.

A részletes kimutatások után egy kérdést kellett tisztáznunk: a kiszámított összeg fedezi-e a teljes kár összegét? A kérdésre röviden válaszolhatunk: nem. A megadott összeg nem azonos a teljes kárösszeggel, mivel a nem vagyoni kár a kiadások és költségek alapján számított összegben nem foglaltatott benne. Csak a tételes kiadások, és pénzben nehezen kifejezhető költségek végeredményét neveztük meg a számok nyelvén, s e számításban azt tekintettük kárnak, ami veszteségként, cél nélküli anyagi kiadásként jelent meg a hallgatók oldalán. Ők főiskolai képzésbe investáltak, a főiskolai képzés árait a képzés piaci árszintjén fizették meg, az alapozó képzés költségei valószínűleg alacsonyabbak. Gondolatmenetünkkel szemben bárki közbevetetheti: miért tekintjük veszteségnek azt a helyzetet, ha valaki főiskolára jár és ezért megfizeti a főiskolai képzés költségeit. Mielőtt hosszú vitákba bonyolódnánk, eláruljuk, mi a hallgatók érdekét képviseltük, nem a főiskola érdekeit néztük, és a hallgatók szempontjából az abbahagyott, befejezetlen két szemeszter minden költségével együtt céltalan kiadásnak, vagyoni helyzetüket negatívan érintő költségnek, tehát kárnak minősült. A per részletes ismertetésekor visszatérünk e kérdésekre, ám előre eláruljuk, a főiskola védekezését erre az argumentációra (is) építette.

*

Mindeddig olyan károkról beszéltünk, amelyek a vagyoni kártérítés körébe tartoznak. Éreztük és tudtuk azonban, a nem vagyoni kártérítés problémaköre ebben az ügyben megkerülhetetlen. Amennyiben nem vagyoni kártérítési igényt akartunk érvényesíteni, azt kizárólag az Alkotmánybíróság döntésére alapozhattuk. Ezért tisztázni kellett azt a kérdést, vajon milyen alkotmányos alapjogot sértett meg a főiskola? A válasz megszületéséhez újból elő kellett vennünk a jogesetet, még egyszer körbe járni a történeteket.

A válasz kidolgozásában maga az Alkotmánybíróság sietett segítségünkre. 1995-ben a Felsőoktatási törvény alkotmányellenességének vizsgálata során a taláros testület kimondta: az *“oktatáshoz való jog (alkotmányos – Gy.T.) alapjog... amely közvetlenül kapcsolódik az emberi méltóság általános személyiségi jogának ahhoz az ... összetevőjéhez, amely az ember önrendelkezési jogával és magánszférájának érvényesülésével együtt a személyiség kibontakozását, a személyi adottságok és törekvések ... kifejleszthetőségét, illetve érvényesíthetőségét garantálja.”*

A főiskola tehát megsértette az alkotmányban deklarált alapvető emberi jogokat akkor, amikor a hallgatókat megfosztotta tanulmányaik elvégzésének lehetőségétől. Sérült az alkotmányos alapjog, amikor a főiskola nem tájékoztatta őket a valóságos helyzetről, hiszen az önrendelkezési, és az információs jog szerint a hallgatóknak joguk van a megfelelő tájékoztatásra.

Jogi okfejtésünk a periratok nyelvére lefordítva a következőképpen hangzott:

Az Alperes Főiskola magatartásával jelentős nem vagyoni kárt okozott, amelyért a Ptk.355.§. (1) bek. szerint teljes kártérítési felelősséggel tartozik. Az Alkotmánybíróság 34 / 1993. (VI.1.) sz. és 12 / 1991. (IV. 11.) határozatai és ezzel összefüggésben a Legfelső Bíróság 21. irányelve kimondják, hogy a nem vagyoni kár akkor keletkezik, amikor a károkozó magatartás valamely személyiségi jogot sért. Alperes tevékenységével sértette az információs önrendelkezési jogunkat, csorbította az oktatáshoz való jogunk gyakorlását. Az

Alkotmánybíróság 35 / 1995. (VI. 2.) sz. határozata szerint az oktatáshoz való jog alkotmányos alapjog, olyan alapjog, amelynek sérelme -- az Alkotmánybíróság korábban idézett határozatai szerint -- nem vagyoni kár megtérítésének igényét alapozza meg. Alperes nemcsak egy évet végeztetett el hiába, hanem az adatlapok 1998 tavaszi kitöltésével újabb egy évre tette lehetetlenné más felsőfokú oktatási intézménybe való jelentkezést és felvételt.

Alperes magatartása negatívan befolyásolta közvetlen társadalmi környezetünk elismerését és sértette jóhírnevünket, amikor kiderült: mi nem főiskolai hallgatók vagyunk. A sajtócikkek bennünket mint becsapott, rászédett embereket ábrázoltak, e bemutatás jelentősen csökkentette társadalmi megbecsülésünket. (Újságcikkek csatolva) Munkahelyeinken amellett, hogy az elmaradt tudástőke beruházással nem nőtt munkaerőnk értéke, előrelépésünk, magasabb beosztásba való jutásunk esélye is csökkent. Alperes -- szabadidő-felhasználásunk anyagi ellenszolgáltatásban kiszámítható mértékén felül -- nem vagyoni kárt okozott akkor, amikor családuktól, illetőleg más fizikai illetőleg szellemi regenerációt szolgáló tevékenységünk elől időt elvonva szándékosan egy később értelmetlenné váló tevékenységre készítetett.

*

Nem a hallgatók indították a főiskola ellen az első pereket, a hallgatói keresetlevelek beadását megelőzően a főiskola és oktatásszervezője lépett fel egymás ellen. Túlzás nélkül állíthatjuk, a peres felek keresetlevelei – miután a keresetet követte a viszonykereset – hetet, havat összehordtak felelősségről, személyiségi jogsértésről. Nem csodálkozunk azon, hogy a bíróságok – így a végső szót jogerősen kimondó Legfelsőbb Bíróság is – mindkét fél kérelmét elutasították. A peres eljárásban történt azonban egy kis – a mi szempontunkból nem lényegtelen -- “málőr”: az első fokú bíróság a hallgatókról az ítélet indokolásában különböző kijelentéseket tett. Így például kifejtette, hogy a hallgatókat is felelősség terheli a kialakult helyzetért, mert nekik tudniuk kellett volna, hogy ősszel nem lehet magukat regisztráltatni felsőoktatási hallgatóként. Sőt az ítélet szerint a főiskola a tandíj-visszatérítéssel túlment a jogi felelősségvállalás mértékén, ha nem fizeti vissza a tandíjat (vagy nem számítja be) akkor sem jár el jogellenesen. Mivel az elsőfokú ítéletet a Legfelsőbb Bíróság teljes egészében helyben hagyta, az indokolást sem változtatta meg.

A peres eljárás jóllehet ment a maga útján, mégis volt egy egészen kicsi törvényességi hibája. A hallgatók nem vettek részt a perben, sem a főiskola, sem az oktatásszervező cég oldalán nem léptek fel, és nem tudtak az egész peres ügyről semmit, de a bíróság mégis megállapításokat tett róluk. Ez már önmagában megengedhetetlen. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a hallgatóknak nem volt fellebbezési joguk az ítélet ellen, mivel nem voltak peres felek. A fellebbezési eljárás ugyanakkor a hallgatók pereivel párhuzamosan zajlott, így az ítélet a hallgatói perek utolsó tárgyalásaira, illetve a fellebbezési eljárások idejére vált jogerőssé. Máig nem lehet tudni, miként került a fenti passzus az ítéletbe, a bíróság túlterjeszkedését miért nem tette szóvá az oktatásszervező cég, vagy miért nem tűnt fel legalább a Legfelsőbb Bíróságnak az, hogy az ítélet olyan emberekről is szól (nem használhatjuk a rendelkezni fogalmat, mert rendelkezni csak peres felekről lehet), akik nem peres felek. Ráadásul a hallgatók passzív tömegként kerültek az ítéletbe, ami teljesen szokatlan az egyedi jogviták elbírálására szakosodott bírósági intézményrendszerből. A bíróság feladata a konkrét, egyedi, személyes felelősség vizsgálata, és megítélése, a peres eljárásoktól idegen a minden egyediséget nélkülöző általában vett kollektivitások szerepeltetése. Mivel az elsőfokú ítélet abban a megyében született, ahol a főiskola működött, utólag megértettük a hallgatóknak a megye bírósági rendszerének kikerülésére irányuló

törekvését. Szerencsére a perjog biztosított más illetékességi lehetőséget, így keresetüket a hallgatók más megye bíróságainál jogszerűen előterjeszthették. Ezzel negligálták a bíró kizárására irányuló indítvány egyik leggyakoribb okát: az elfogultságot.

*

A rendszerváltozás előtt nem volt kétséges a felsőoktatási intézmény és a hallgatók kapcsolatának jellege. A leginkább politikai alapon szerveződő kapcsolatban közömbös volt a jogi formaruha, így soha nem vetődött fel a hallgatói jogviszony jellege. A teljes állami költségviselés időszakában (ami természetesen nem volt költségmentes a hallgatói oldalon) a hallgató nem vásárolt szolgáltatást a képző intézménytől. Természetesen az oktatási intézmény sem nyújtott neki szolgáltatást a szó polgári jogi értelmében, ezért a hallgató és az intézmény kapcsolata nem a piaci viszonyok szabályozására hivatott polgári jog körébe tartozott.

A rendszerváltozás után a helyzet alapvetően megváltozott, nem utolsósorban a jogszabályok módosulása miatt. A felsőoktatásban az úgynevezett fizetős képzések megjelenésével egyértelmű lett a szolgáltatás – ellenszolgáltatás, s a “pénzért oktatást” elve bevonult a felsőoktatási képzések valamennyi területére. Nemcsak a magánegyetemek és magánfőiskolák tagozatain, hanem az állami intézményekben – főként levelező tagozatokon – megkérdőjelezhetetlenné vált a hallgató és intézmény kapcsolatának piaci – ergo polgári jogi – jellege. A hallgatók és a képző intézmények közötti kapcsolatot azonban nemcsak a polgári jog, hanem a közigazgatási jog, a munkajog, és a társadalombiztosítási jog is szabályozza.

Perbeli álláspontunk egyértelmű volt: a hallgatók kérelmét a polgári jognak a szerződéseket szabályozó normáira alapítjuk. A szerződési jog bonyolult részleteinek tárgyalása nélkül megjegyezzük, két döntési lehetőségünk volt. Vagy megtámadjuk a hallgatók és a főiskola között létrejött szolgáltatási szerződést, és a főiskola megtévesztő magatartásra hivatkozunk, vagy a szerződés jogszabályba ütközése miatt annak semmisségét próbáljuk meg a bírósággal kimondatni. Az első alternatívát kizártuk, egyfelől a bizonyítás nehézségei, másfelől az egyéves megtámadási határidő elmúltja miatt. Maradt tehát a semmisség, a jogszabályba ütköző szerződésre történő hivatkozás, és a főiskola felelősségének megállapítására alapozott teljes költségterítési igény.

A szerződés semmisségére hivatkozó jogalap tudomásunk szerint új és szokatlan érvelés volt. Nincs tudomásunk olyan perről, ahol a felperes az oktatási jogviszonyt visszavezette volna a polgári jogi szolgáltatási szerződésekre. Újdonsága miatt külön kellett kérnünk a bíróságtól annak megállapítását, miszerint a szerződés létrejött, és külön annak megállapítását, hogy az semmis. A semmisség megállapításának sikere attól függött, milyen jogszabályokat sértett meg a főiskola, és ezeket fel tudjuk-e tární. Szerencsénkre a jogszabályok részletesen szabályozták a főiskola kötelezettségét, így nem volt nehéz kimutatni, hogy a szolgáltatási szerződés hol ütközik a fennálló jogszabályokba. A felvételi eljárás rendjére vonatkozó kormányrendelet előírja a képzés elindításának rendjét, a hallgatói regisztráció idejét és módját. A bíróság elé tárt esetben mindkettőt megsértették.

*

A jogalap szépen hangzik, a bekezdések logikusak, ám a jogi érvek annyit érnek, amennyit belőlük a végrehajtás során pénzre tudunk váltani. Egy piacgazdaságban nincs mit szégyenkezni ezen, ki lehet mondani: a polgári per lényege a pénz körül forog. Kártérítési per

a kár összegének meghatározása nélkül pedig nemcsak nevetséges, hanem felesleges is. Két lépcsőben számoltunk, először a közösen, mindenki által kifizetendő összegeket, majd az egyéni többletköltségeket.

Felvillantva néhány konkrét, és személyhez kötött kártérítési kérelmet:

Azért, hogy a főiskola tanulmányi követelményekben meghatározott vizsgáknak eleget tegyek saját szabadságom terhére készültem fel a vizsgákra. Összesen 21 napot vettem így igénybe (Szabadság-kimutatás csatolva) amelynek pénzbeli ellenértéke a vonatkozó Mt. előírások szerint (1.800 Ft / nap x 21) kiszámítva 37. 800 Ft. A vizsgákra történő felkészülésem miatt igénybe vett rendes szabadságomat a törvényes társadalombiztosítási járulékok is terhelték, amit a munkáltató tőlem vont le. Ennek nagysága a tárgyidőszakban 44,7% volt, összege pedig 16.890 Ft.

Előadásokon, szemináriumokon 250 órát töltöttem el. Kérem a t. Bíróságot, hogy kötelezze alperest ezen időtartam pénzbeli ellenértékének 2000 Ft / óra átlagórabérrel számított 500.000 Ft összegnek, valamint ezen összegnek a kifizetés napjáig számított 20 % -os kamatának megfizetésére. (I. és II. féléves órarend csatolva.)

A konzultációkra és előadásokra autóbusszal utaztam. Egy menettérti autóbusz jegy ára 800 Ft. volt. 50 alkalomra számítva (oda - vissza) az útiköltség 40.000 Ft volt.

A főiskolai képzés során gépkocsit használtam. Gépkocsi-használatom költsége lakóhelyem és a képző intézmény között: 19. 710 Ft.

A főiskolát megelőzően angol nyelvtanfolyamon vettem részt, amit a főiskola miatt abba kellett hagyni. A befizetett tanfolyamdíjat 15.000 Ft-ot főiskolai tanulmányaim miatt elvesztettem.

A főiskolai tanulmányok során kifizetett pótvizsga díjaim összege 6000 Ft. volt. Kérem a t. Bíróságot, kötelezze alperest ezen összegnek, valamint ezen összeg kifizetés napjáig számított 20% -os kamatának megfizetésére.

Azért, hogy a főiskolai képzés követelményeinek eleget tegyek, 1998 elején beiratkoztam a Bt. nyelvtanfolyamára. A tanfolyam díja 28.900 Ft. volt. (Számla csatolva) Kérem a t. Bíróságot, kötelezze alperest a tanfolyamdíj, valamint a tandíj kifizetés napjáig számított évi 20 % -os kamatának megfizetésére.

Az elmaradt haszon megfizetése iránti követeléseket számításokkal alátámasztva tártuk a bíróság elé:

Munkanélküliként pályáztam egy könyvelői állásra, ahol havi 90.000 Ft -os bruttó havi bérrel foglalkoztattak volna. A főiskolai tanulmányok miatt azonban ezt az állást nem kaptam meg. Kérem a t. Bíróságot, hogy kötelezze alperest az elmaradt munkabér összege megfizetésére, amelyet 540.000 Ft. -ban jelölök meg. Kérem a t. Bíróságot kötelezze alperest ezen összegnek a kifizetés napjáig számított 20 %-os kamatának megfizetésére is. (Pályázat visszautasítása és bérigazolás csatolva)

Mint sportoló a főiskolai tanulmányok miatt 2 franciaországi meghívásos versenyt mondtam le, ahol az indulási prémium alkalmanként 9.000 FFR. volt. Kérem a t. Bíróságot

elmaradt haszonként kötelezze alperest ezen összegnek a kifizetéskori árfolyamon történő, valamint ezen összegnek a kifizetés napjáig számított évi 20 %-os kamata megfizetésére.

Jelenlegi köztisztviselő fizetésem havi nettó: 46.979. Ft. Mivel a diploma megszerzése az alperes hibájából megghiúsult, elestem a diploma megszerzésével együtt járó magasabb kategóriába történő besorolás miatti fizetésnövekedéstől. A jelenlegi fizetési besorolásom és a törvény szerinti magasabb fizetési osztály szerint járó különbözet 2 évre számítva 300.000. Ft. Kérem a t. Bíróságot kötelezze alperest ezen összeg, valamint ezen összegnek a kifizetés napjáig számított évi 20 %-os kamatának megfizetésére.

Munkáltatóm a tanulmányok alatt béremelést a tanulmányi szerződés szerint nem biztosított, de a tanulmányok alatt kötött megállapodás szerint tanulmányaim sikeres befejezése esetére olyan munkakörben kívánt volna alkalmazni, ahol a havi nettó munkabérem 120.000 Ft lett volna. E megállapodás a Főiskola magatartása miatt megghiúsult, ezért a jelenlegi és a megígért fizetésem közötti különbségre, mint elmaradt haszonra keresettel lépek fel a főiskolával szemben. Ennekösszecszerűségét 1.245.120. Ft.-ban jelölöm meg. Kérem a Tisztelt Bíróságot kötelezze alperest ezen összeg 20 %-os kamatának a kifizetés napjáig terjedő megfizetésére is.

A Kft. 1997. október 01 napjától mellékfoglalkozású könyvelő - adótanácsadói állást kínált fel, amit a Főiskolai tanulmányok miatt vissza kellett utasítanom. A Kft. -nél a főiskolai tanulmányok miatt be nem töltött mellékfoglalkozású könyvelői - adótanácsadói munka díjazása 1 évre vetítve 480.000 Ft lett volna. Elmaradt haszonként kérem a t. Bíróságot, hogy kötelezze alperest a 480.000 Ft, valamint ezen összegnek a kifizetés napjáig számított 20 %-os kamatának megfizetésére.

A főiskola első évének sikeres elvégzése esetén munkaviszonyba tudtam volna lépni, ahol havi 120.000 Ft munkabért kaptam volna Mivel a főiskola jogsértő magatartása miatt továbbra is rokkantnyugdíjban kellett maradnom, elmaradt haszon iránti követelésem alperessel szemben 1.123.620 Ft.

Jelenlegi munkahelyemen minimálbéren foglalkoztatnak, ennek összege havi 17.700 FT. A főiskola első évének sikeres elvégzése esetére a Kft. munkabéremet jelentősen emelte volna, így az elérte volna a havi 150.000 Ft-ot. Követelésem elmaradt haszonként a jelenlegi és az elmaradt munkabérem közötti különbségére irányul, amelynek éves összegét 1 620.000 Ft -ban jelölöm meg.

A nem vagyoni kártérítés során a hallgatók nemcsak a fizetés, az illetmény emelkedésének elmaradására hivatkoztak, hanem az élethelyzetükből, egyéni, családi helyzetükből vezették le igényüket.

A főiskola elvégzése állásom és munkahelyen megtartásának jelentős biztosítéka, hovatovább feltétele lett volna. 47 éves vagyok, főiskolai diplomát -- nagy valószínűséggel nem tudok már szerezni. A főiskolai képzést folytatni nem tudtam, mivel az alperes által felajánlott megoldás a tanulmányok folytatására rám nézve jelentős hátrányokkal és megváltozott feltételekkel történt volna meg. A munkáltatónál presztízsem csökkent, ebben az évben -- mivel a főiskola első évét <<úgymond>> nem sikerült befejeznem -- nem kaptam jutalmat, és e munkáltatói magatartás a jövőben folytatódni fog. Kérem ezért a t. Bíróságot, hogy alperest kötelezze 1.500.000 Ft nem vagyoni kár megtérítésére.

Nem vagyoni károm alapvető személyi jogaim megsértésén kívül abban merült fel, hogy a Főiskola magatartásával minden karrier lehetőséget elzárt előlem, mivel a főiskola elvégzése munkámat és életpályámat tekintve kiemelkedő lehetőséget nyújtott volna munkahelyi előmeneteléhez, társadalmi helyzetem pozitív változásához. Nyugdíjas korhoz közel állva szinte utolsó esélyem volt fizetésem javítására, előmenetelem biztosítására, s nem utolsósorban egy magasabb nyugdíjszint elérésére. A főiskola jogellenes magatartása miatt mindez semmivé foszlott. Ezután nemcsak a szakmai előmenetelemre és jövedelmem javítására nincs esélyem, hanem a meglehetősen zárt belső banki munkaerőpiacon a fiatalokkal szemben behozhatatlan hátrányba kerültem.

Nem vagyoni kárigényemet a közös, mindegyikünkre vonatkozó indokokon túlmenően arra alapítom, hogy a Főiskola egyéni és családi léthelyzetemben kárt okozott akkor, amikor egyedül nevelt gyermekemre a főiskola tanulmányi követelményei miatt nem tudtam elegendő időt fordítani. Családi életemben e miatt zavarok következtek be. Az eredeti főiskolai képzési terv alapján 44 éves koromra végeztem volna, a jelenlegi helyzetben ez 46 éves koromra tolódott ki. A korom előrehaladtával egyre csökkennek munkaerőpiaci esélyeim, egyre több fiatal szakmai konkurens kerül a pályára. Munkahelyemen előmenetelem bizonytalan lett, tanulmányaim kitolódása miatt karrierem kérdőjelessé vált. Mindezek miatt megítélésem csökkent, emberi és munkavállalói presztízsem, szavahihetőségem a Főiskola hibájából erodálódott.

Egyéni kérelmem indokolásaként előadom, hogy rokkant nyugdíjasként a főiskola jogellenes magatartása nehéz helyzetbe hozott, hiszen egészségi állapotom és életkorom miatt amúgy is szűkös munkaerőpiaci lehetőségeim még jobban beszűkültek, a magasabb kvalifikáció elérése lehetetlenné vált számomra. Szerettem volna adótanácsadói tanfolyamra beiratkozni, ehhez azonban csakis szakirányú felsőfokú végzettség megszerzése esetében volna lehetőségem. A két éves kiesés helyrehozhatatlan már az életemben, e tervemről végleg le kellett mondanom.

Nem vagyoni károm az általános személyiségi jogsérelmemen felül abból is keletkezett, hogy a főiskolai tanulmányaim lehetetlenné válásával konzerválódott mérlegképes könyvelői státuszom, továbbra is minimálbéres alkalmazott vagyok a cégnél. Munkahelyem -- ahol megígérték az előmeneteletem -- úgy tekintenek rám, mint bukott embere. Nagyon fontos lett volna számomra később -- a főiskolai diploma után -- az okleveles könyvvizsgálói oklevél megszerzése, amely azonban a főiskola jogsértő magatartása miatt a beláthatatlan jövőbe tolódott ki. A főiskolai lezárt féléveket igazoló leckekönyvvel át lehetett volna iratkozni más oktatási intézménybe, így lehetőségem nyílt volna pályámon továbblépni, de az érvénytelen tanulmányi év miatt ez a lehetőség meghiúsult.

Mindent összeszámolva a per értéke (pertárgyérték) átlépte a 10 millió forintot. E nagyságrend jelezte, mennyibe kerül ma a képzés. Jelezte akkor is, ha a nem vagyoni kártérítésnél – utalunk az Alkotmánybíróság döntésére – igazából becsült összegeket állítottunk be a keresetlevélben. bár amerikai szemmel nézve ezek bagatell összegek voltak. Az ilyen magas összeg miatt a törvény a pert a megyei bíróság hatáskörébe rendelte, ezért történetünk a megyei bíróságokon folytatódott.

Feltételezzük, néhány olvasó megbotránkozik azon, hogy a szent és sérthetetlen oktatást a pénz nyelvére fordítottuk le. Mondtuk, erre a polgári per szerkezete kényszerít bennünket. Védekezhetnénk azonban azzal is, hogy a második világháború után kialakult új közgazdaságtan az oktatásra és a képesség fejlesztésre úgy tekintett, mint eredendően

gazdasági – ergo számszerűsíthető – jelenségre. Az emberi tőkeberuházások elméletének egyik vitathatatlan érdeme, hogy kiszámolták mennyibe kerül az egyénnek, a családjának, a társadalomnak a tanulás és az oktatás, mekkora a befektetett tőke megtérülési ideje, mekkora a hozama. Magyarországon a magyar oktatásügyet irányító értelmiségi, politikusi csoportoktól még ma is távol áll az amerikai típusú (közgazdasági) gondolkodás. Ideológiai elvárásokat, érzelmi, érzületi, világnézeti, etikai, nevelési és pedagógiai célokat kérnek számon az oktatáson, ám ha számolnak a költségekkel, azt mindig egyoldalúan, többnyire az állami szerepvállalás fontosságának, kitüntető szerepének hangsúlyozása miatt teszik. Ezzel ellentétesen a tanuló, a hallgató -- családja mentalitásának megfelelően – mindig a saját kiadásait “számította fel” oktatási költségként, s e téren az állami gondolkodásnál mindig realistábbnak és józanabbnak bizonyult. Bármilyen furcsának tűnik, de ez a per, alkalmas lett volna egy költségelemző és költség összehasonlító eljárásra, és nem a hallgatók hibájából nem vált azzá.

*

A bíróság először nem fogadta be a hallgatók keresetét. Miután a Legfelsőbb Bíróság erre kényszerítette, hosszú hiánypótló végzésben sorolta fel, mivel kell kiegészítenünk a keresetlevelet, meghatározta mit, és hogyan kell bizonyítanunk.

Az olvasó bizonyára nem felejtette el a keresetlevélben felsorolt kereseti kérelmeket. Szerepelt abban egy ún. közös kárelem, az a sérelem amelyet minden hallgató elszenvedett. Ilyen volt a hitelesítés, az okirat kiállítás díja, avagy a tankönyvek ára. A bírósági végzés értelmében minden hallgatónak külön számlával kellett (volna) igazolnia ezt a kiadást, felperesenként be kellett (volna) mutatni a tankönyv vásárlás nyugtáját. Felhívták a figyelmünket, amennyiben erre nem kerül sor, akkor a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el fogják utasítani. A 15 napos határidő december 10.-én kezdődött, szilveszter előtt a karácsonyi szünetben kellett volna összeszedni a számlákat, nyugtákat, igazolásokat. December végén a 15 napos határidő a vidéki hallgatók értesítésére sem volt elegendő. Pedig valahogy el kellett érnünk a hallgatókat, ugyanis a végzés az előbbieken túlmenően személy szerint meghatározta kitől milyen kimutatást, és milyen további bizonyítékot vár. Elvárta például a bíróság az autóbusz utaknál az összes buszjegyet, vagy a konzultációkon való részvétel (jelenléti íveken történt) igazolását. Lehet, hogy a bíróságot illető kritikánk eltúlzott, és igazságtalan, mert ezen bizonyítékok egy megalapozott bírói döntés alapjai, így a törvényes ítélet előfeltételei. Mi azonban nem ezt vitattuk és vitatjuk, hanem a hiánypótlás stílusát, módját és időpontját. Az első tárgyalás előtt ilyen hiánypótló végzéseket kiküldeni még akkor is enyhén szólva furcsa, ha az eljárás törvényes. Igazolni kellett ugyanis a hallgatók beiratkozásának tényét, illetve olyan dokumentumokat kellett bemutatnunk, amelyek nyilvánvalóan nem lehettek a birtokukban. Az iratokat például az alperes főiskolától kellett volna a bíróságnak beszereznie, erre a módosított perrendtartás szintén lehetőséget adott. A lehetőséggel nem élt a bíróság.

Sajátos helyzetben van a per alatt a jogi képviselő. Mint a peres fél képviselőjeként kötelezően eleget kell tennie a bírói felszólításoknak, különben megbírságolják. A hiánypótló, a bizonyítást elrendelő, a bizonyítási indítványt elutasító végzések ellen külön fellebbezésnek nincs helye legfeljebb az ítélet elleni fellebbezésben támadhatja meg ezeket a döntéseket. Ebből következően nem tehetett mást, engedelmeskedett. Ahol tudta, beszerezte az iratokat, ahol lehetett ott póthatáridőt kért, ahol nem volt mit tennie, ott elállt a keresettől. Például a tankönyvek árának megtérítése iránti keresettől, mert számla alig került elő. Az útiköltség igazolása végett megkereste a Volánbusz, a MÁV helyi irodáit, ahonnan azonban a

hallgatókat, és a jogi képviselőt – népiesen szólva – a melegebb éghajlatra küldték. Írjon nekik a bíróság, majd akkor nyilatkoznak. (Ennyit a mi pénzünkből élő szolgáltatókról.)

A bírósággal való “sikeres együttműködésünk” eredményeképpen egy alaposan megvágott keresetlevél feküdt előttünk. Ez az irat tartalmában különbözött a más bíróságok előtt tárgyalt vagy ott csak később módosított keresetektől. Az a felemás helyzet állt elő, hogy ugyanabból a tényállásból származó, ugyanolyan jogra alapított, ugyanolyan jogviszonyban lévő peres felek közötti azonos, ám más bíróságok előtt folyó perek lényeges vonásaikban eltértek egymástól. A Főiskola és a hallgatók perei e pillanattól kezdve elágaztak egymástól. Érdekes módon, a bizonyítékok azonossága, a történések hasonlósága, a meghallgatott tanúk azonos köre ellenére más és más jogi sorsot jártak be, végül eltérő ítéletek születtek. Az alábbiakban a közös pertörténetre összpontosítunk, de a lényeges különbségekről beszámolunk.

*

Korábban említettük: a per előtt nem ismertük a Főiskola konkrét álláspontját. Azaz csak a sajtóban megjelent interjúk és rövid nyilatkozatok álltak rendelkezésünkre, megegyezést kereső levelünkre nem érkezett válasz. A perben megismertük az alperes véleményét. Gyanúnk beigazolódott, az alperes mindent letagadott. Bizonyítékként hivatkozott a márciusi jelentkezési lap kitöltésére, (arra az alapozó kifejezést írták), a főiskola figyelemfelhívó dokumentumára (ezt a mai napig keresik), és így tovább és így tovább. Ahogy telt múlt az idő, a periratokban elkezdtek a hallgatókat sértegetni, és nem riadtak vissza a gyalázkodó kifejezésektől sem.

Legelőször azt kellett tisztázni, mit lehet az alperes beadványaiból komolyan venni és mit nem? Másodszor, a komolyan veendő érvelésekből mit és hogyan kell kilőni. A kérdések és a válaszok, érvek ellenérvek hatására sok tízoldalas periratok születtek, ám minden lehetséges tanút meghallgatott a bíróság, és lépésről lépésre kiderült: a hallgatóknak igazuk van.

Az alperes kezdettől fogva a magatartásának jogszerűségét hangsúlyozta. Az intézmény – mondta -- a kárelhárítás érdekében mindent megtett, a tandíj visszafizetésével kompenzálta a hallgatókat. A hallgatók tudtak a szabálytalan képzésről – érdekes a képzés jogellenességét soha nem vitatta a főiskola!!! –, tudtak az első évfolyam alapozó jellegéről.

Állításainak bizonyításában a főiskola már nem volt ilyen határozott. Letagadott leveleket, iratokat, így például a képző cég és a főiskola közötti szerződés megkötését. Amikor mi magunk beszereztük azt, és bemutattuk a bíróságnak, csalással és visszaéléssel vádolt meg bennünket. Először azt állította, hogy a hallgatóknak nem volt indexe, mert az alapozó képzésnél nem lehet indexet kiállítani. Bírói kötelezésre aztán becsatolta az index másolatokat, majd azt állította, hogy az “A” betűt – mint alapozó -- a hallgatók írták be. Tanúvallomások és szakértői bizonyítási indítványozása után elfogadta, hogy a tanulmányi osztályon írták be az A jelet a leckekönyvbe. Ez így ment tárgyalásról tárgyalásra, periratról periratra.

Egyik tárgyalásra például ezt írta az alperes:

“...több olyan levél, tájékoztatás stb. ment ki a hallgatók részére, amelyből egyértelműen és világos kellett, hogy legyen az a körülmény, hogy <<átmeneti megoldás>> alapján kerültek be a főiskolára...”

Nem zavarták az alperest a nyilvánvaló tények és a köznap logika sem. Mert ilyen levelek nem voltak, azt mondanunk sem kell. Nem gondolkodott el az alperes azon az ellentmondáson sem, vajon ha a hallgatók tudnak a képzés alapozó jellegéről, akkor miért írnak több százan levelet a miniszterhez? Nincs magyarázat a jelentkezési lapra sem, ahol egyértelműen a főiskolára jelentkeztek (az volt odaírva), s nincs végül magyarázat arra sem, hogy valaki miért iratkozik be nyelvvizsga előkészítőre egy alapozó tanfolyam esetén, és miért tölt el egy ilyen tanfolyamon 250 órát félévenként az iskolapadban. Nem tudta főiskola azt sem megvilágítani, hogyan lehet az alapozó tanfolyamból felvételi vizsga nélkül bejutni a főiskolára. (Ezt az utat éppen akkor zárta le az állampolgári jogok biztosa.) Nem tudta a főiskola megmondani, vajon miért kell az alapozó tanfolyamon főiskolai tanrend és főiskolai tanulmányi szabályzat szerint tanulni. Vagy ha az alapozó tanfolyam főiskolai szintű, miért kell ezután még felvételi vizsgát tenni. A hallgatók szellemileg akkor lettek volna korlátozottak, ha ezt a mesét beveszik. A főiskola azonban nem zavartatta magát, a mesét a bíróságnak szánta. Meséjéhez oly annyira ragaszkodott, hogy még a Legfelsőbb Bíróság előtt is előadta.

A főiskola azt állította, hogy a kár a hallgatók hibájából következett. Ha nem hagyták volna abba a képzést, akkor kár sem érte volna őket.

“Az a körülmény, hogy a felperesek sem a jogszabályokat, sem a törvényi előírásokat, sem az évek óta a társadalom széles körében ismert felsőoktatási rendszer működését nem ismerték, és nem tájékoztak, sem a részükre megküldött tájékoztatókat nem a “tőlük elvárható” gondossággal tanulmányozták”, nem róható az Alperes terhére.

A felperesek pedig valamennyien érettségi végzettségükön túlmenően jogszabályismeretet és széleskörű felkészültséget jelentő könyvelői, adószakértői stb. végzettséggel is rendelkeztek, így a “tőlük elvárható körülményt” ennek megfelelő mércével kell mérni. A felperesek nem jártak el az elvárható gondossággal sem amikor megkezdték főiskolai tanulmányaikat, sem amikor a főiskolai tanulmányaikat abbahagyták.

Egyetlen felperes sem tudott olyan vis maior vagy más kétséget kizáró érdekmúlást igazolni, vagy valószínűsíteni, amely megalapozta volna hogy a kialakult körülmények miatt nem folytatták főiskolai tanulmányaikat... az a körülmény, hogy a Főiskola abbahagyása miatt nem szereztek oklevelet, diplomát nem a Főiskola magatartásának, hanem saját ilyen irányú döntésük következménye,

... a tévedés – ha fennáll egyáltalán – nem abban történt, hogy a diplomát adó főiskolai képzést ígértek a felperesek számára, és nem azt kaptak, hanem mindössze az oktatási idő mintegy fél évvel történő meghosszabbodásában következett be változás, amely nem alapozta meg a tanulmányok abbahagyását, és minden felmerült kár és elmaradt haszon nem vagyoni kár stb- alperesre történő hárítását.

A Ptk. kártérítési rendszere nem önálló jövedelemszerzési forma “

Alperesünk mondanivalójának lényege az utolsó mondat, e mondat ugyanis tömören összefoglalja a magyar kártérítési jog anomáliáit. Egyfelől – lásd nem vagyoni kár – a kárösszeg bizonyos esetekben nem határozható meg pontosan, ezért bírói döntéssel kell meghatározni az összegét. Ebben az értelemben a kártérítés igenis jövedelem. Másfelől a kár sok esetben elmaradt haszonként, a károsult által soha nem látott jövedelem hiányaként jelentkezik, ekkor a kártérítés pótolja a be nem szedett hasznot. A mondat mindenestre

megnyitotta a bíróság fülét a “káron szerzés tilalma” jogi alapelvének befogadásához. Csak annyit kellett mindehhez hozzátenni: a hallgatók nyereszkeskedni akarnak.

*

A kilencvenes évek közepén az oktatási intézmények az eufórikus bódultság korát élték. Újra indítottak régebben megszüntetett iskolákat, karokat és egyetemeket, új karokat és új szakokat regisztráltattak. Mindez önmagában egyáltalán nem baj, a magyar felsőoktatás kínálata korábban korszerűtlen, szerkezete centralizált, működése nehézkes volt. Az állami oktatási kínálat nem tudta követni az élet és a gazdaság új igényeit, ezért szükségképpen beköszöntött az intézményalapítások korszaka. A magánintézmények addig nem tapasztalt számban vették és vehették fel a hallgatókat, egyedül a szülők pénztárcája korlátozta a jelentkezők létszámát. A felsőoktatási intézményeket – mint a piaci verseny résztvevőit -- képzésük kialakításában gyakorta a minél nagyobb profit megszerzés motiválta. Az intézmények versenyképessége a jobb minőséggel vagy a ritka és hiányszakmák tanításával fokozható, ezért jobb tanárokat kell alkalmazni. A jobban teljesítő, kvalifikáltabb tanerőt azonban jobban meg kell fizetni. De jobb tanerővel is csak akkor tudnak az intézmények megjelenni a minőségi képzések piacán, ha szolgáltatásuk a versenytársakénál színvonalasabb. A színvonal biztosítása megfelelő tankönyveket, számítástechnikai rendszereket és korszerű oktatási eszközöket, valamint az oktatásra megfelelő helyiségeket jelent. A magasabb szintű oktatásnak a bevétel az elsődleges fedezete, pénzt pedig tandíjából, speciális képzésekből, a graduális oktatáson túlnyúló oktatási formák indításából lehet szerezni. Az intézmények mohósága a röviden bemutatott gazdasági és oktatási kényszerből fakadt, s főiskolánk piaci magatartását valószínűleg szintén ezen okok magyarázzák. Az oktatási tevékenység legfőbb mozgatórugója a “képezni minden áron” elv lett: képezni még akkor is, ha a jogszabályok a képzést nem teszik lehetővé, és akkor is, ha az oktatásszervezésünk, szakindításunk nyíltan jogellenes. Legfeljebb utólag majd valahol, valaki, valahogy elsimítja a dolgokat.

Az alperesi védekezés számtalan esetben visszatért a felvázolt érveléshez. A többi intézmény ugyanúgy indított jogszabályba ütköző módon első évfolyamokat, mint mi, velük még sem foglalkozik a kutya sem -- állították. Abban bízunk, hogy utólag majd el lehet rendezni a dolgokat – mondta tanúként a képzés szervezője – akár az első évfolyamnak és az alapozó tanfolyam összevonásával. Más főiskolák három év alatt fejezték be a négy éves tanfolyamokat – majd az alperes felsorolta a bíróság előtt ki, mikor, hol, és milyen tanfolyamot (alapozót, elsőéves képzést, stb.) indított el. Néha úgy viselkedtek a főiskola vezetői a tanúk padján, mint a durcás kisgyerek, a felfedett csíntevése után. Jogilag persze légtüres térbe jutottak, mivel a magyar jog szerint a károkozó mások jogellenes magatartására nem hivatkozhat.

Ebben az időben az állami irányítás partnernek bizonyult a képző intézmények sanda és jogellenes játékhöz. A felsőoktatás cinikusan alulfinanszírozott állapotában az állam, ha nem tud pénzt adni, csak egy stratégiát követhet: elnézi a képzőhelyek pénzszerzésre irányuló arroganciáját. Így engedélyeztek patinás egyetemek divatszakjain több száz fős levelező képzést, holott mindenki tudta, terem sincs befogadni a teljes évfolyamot. Ám, ha az egyetem nem képezhetne ekkora létszámban – mondjuk jogászokat --, akkor az épületét sem tudná fenntartani, a gázszámláját sem tudná kifizetni, mert arra sem ad pénzt az állam. Rossz alkuk kötöttek. Esetünkben az államot képviselő miniszter – a választások előtt 1997.-ben – felrúgta a rossz alkun nyugvó játékszabályokat, amit lehet hogy szívesen tett, hiszen a főiskola több prominense a választási ellenfelek táborához tartozott. Az azóta elmúlt években

nem oldódott meg semmi, ám az állami irányítás soha többé nem szólt bele az intézmények napi játékába.

Mohóság egyfelől, szükség másfelől, e két motívum vitte rá a főiskolát arra, hogy tudva a szabálytalan hallgató toborzásáról, mégis elindítsa évfolyamát. Bízta a bevált gyakorlatban, „a mindenki takar mindenkit” elvében, ám elszámították magukat. Nem tagadva gondatlanságukat nem volt más út, mint a hallgatókra kenni mindezt, hiszen ők amikor beiratkoztak ráutaló magatartásukkal elfogadták a szabálytalan tanévkezdést.

Jogilag felróható volt-e a hallgatók magatartása? A kérdés és a válasz nemcsak a per kimenetele, hanem a történet értelmezése szempontjából is fontos. A perben kifejtett főiskolai álláspont elfogadhatatlan paradoxonhoz vezetett. Amennyiben álláspontját következetesen végiggondoljuk, minden hallgatótól az lett volna az elvárható, ha egyáltalán nem vesz részt a képzésben. Ám sem a perben álló hallgatók nem utasították vissza a főiskola ajánlatát, sem azok, akik folytatták a tanulmányaikat. A főiskola szerint a pereskedő hallgatók egy kicsit felróhatóbban jártak el, mint a többiek.

Közrehatottak-e a hallgatók a kár keletkezésében vagy nem? Semmilyen hallgatói közrehatásra nem bukkantunk, kivéve azt az eseményt, amikor befizették a pótvizsga csekket, vagy okirataikat hitelesítették. A hallgató még a szabályszerű felsőoktatási felvételi eljárásban sem tud „közrehatni”, mivel a törvény a felvételi eljárás megszervezését és lebonyolítását a felsőoktatási intézmény kötelezettségévé teszi. A hallgató azt teszi, amit mondanak neki. Olyan dokumentumokat nyújt be, amit meghatároznak számára. Jogi nyelvre lefordítva: az oktatási szerződés feltételeit nem tudja, de nem is képes befolyásolni. A hallgatóknak nem lehetett semmit a szemükre vetni, felróható módon nem működtek közre a jogellenes helyzet kialakulásában.

A diákok sok helyről jöttek, más és más életkorban jelentkeztek a főiskolára, ám mindannyian túllépték a nappalis hallgatók átlagéletkorát. A felhívást megelőzően soha nem volt dolguk, soha nem volt kapcsolatuk a felsőoktatással, jó néhányan a régi – szocializmusbeli – felvételi eljárásokra és felsőoktatásra emlékeztek. Igaz, adótanácsadónak készültek, a pénzügyi jog világában otthonosan mozogtak, de soha nem mélyültek el a felsőoktatás joganyagában. Bízta a képző intézményben, bízta a főiskola képzésre felszólító felhívásának jogszerűségében. Bizonyára gondatlanok voltak, és alaposabban utána kellett volna nézniük a dolgoknak. Ám az idő sürgetett, a felvételi felhívásra napokon belül válaszolni kellett, nem lehetett sokat tépelődni. A per végén kimondott jogerős bírói álláspont szerint a hallgatói gondatlanság nem ütötte meg a felróható magatartás mértékét.

*

Perbeli ellenfelünk igyekezett keresetlevelünk minden állítását ízzé - porrá zúzni. Álláspontja szerint a felsőoktatási törvény alá tartozó jogviszony jön létre oktatási intézmény és hallgató között, olyan, hogy oktatási szolgáltatási szerződés nincs. Ilyet nem ismer a Polgári Törvénykönyv, tehát nem létezik.

Az alperesi előadást egy másodéves joghallgató meg tudta volna cáfolni. Mivel a magyar jog nem ismeri a szerződések írásos típuskényszerét, ezért a Polgári Törvénykönyv megfelelő részének hiánya nem volt komoly érv ellenünk. Az alperesi álláspontban tükröződő „naivitáson” viszont nem volt kedvünk kacagni. Elképesztő, hogy egy oktatási intézmény ne tudná mit, kinek, milyen feltételek mellett szolgáltat.

Fenntartásaink ellenére -- mint említettük -- hosszú periratváltásra került sor. Részletesen és jogilag minden elemében bizonyítva többször kifejtettük álláspontunkat.

Az alperes lassan, de biztosan eljutott a felperesek személyének támadásához. Amíg felróható vagy fel nem róható magatartásukat boncolgatta, megmaradt a perkultúra hagyományos keretén belül. Amikor azonban a személyes támadásokat megindította, túllépett ezen.

“.. A becsatolt igazolások valódisága is megkérdőjelezhető, megalapozatlanok és bizonyíthatatlanok... Jelentős részük a rosszhiszeműséget sem kizáró módon valótlannak és téves. ... Állítólagos kárukat jogellenesen próbálják meg az alperesre áthárítani. Tekintettel arra, hogy nem jött létre semmilyen szerződés, ezért a kártérítési igényük nem értelmezhető, csak annyiban, hogy egy nem keletkezett kárt minden tény és jogalap nélkül ki akarnak fizettetni a Főiskolával. ... A főiskolai tanulmányaik befejezéséről maguk döntöttek, így az esetleges kárukat is maguk okozták. “

Az alperesi pervezetéshez tartoztak a fenyegetések (a saját tanúit fel akarta jelenteni, vagy büntetőeljárást helyezett kilátásba a felperesekkel, és a felperesek által megidézett tanúkkal szemben) Pedig az alperesi védekezés egyik gondolatszála – amennyiben megfelelően kidolgozzák – sok fejtörést okozhatott volna a felpereseknek.

“A felperesek teljes egészében figyelmen kívül hagyták, hogy ezen oktatási év alatt végeredményben ellenérték nélkül jutottak az oktatási szolgáltatáshoz, és lettek jelentős piacképes tudással “gazdagabbak”, tehát saját gazdagodásukat és ennek az ellenértékét kötelesek lettek volna beszámítani... Valamennyi felperes olyan szakterületen tevékenykedik, dolgozik, és szerzi jövedelmét, ahol a megszerzett tudást szinte észrevétlenül és kontrolálhatatlanul hasznosítja, tehát folyamatosan jövedelmet ér el általa.”

Eltekintve az idézett alperesi vélemény gondolati botlásaitól, az alperes elszámolás iránti követelése termékeny talajra hullhatott volna, amennyiben azt részletesen kidolgozza, és előterjeszti. Hálát adunk a sorsnak, hogy ez nem történt meg. A felperesi álláspont kockázata a felek egymás közötti elszámolásának módjában rejlett. Azaz a felperesek kijelentették, mi ennyit fizettünk a képzésért, ezt kérjük a bíróságtól megtéríteni. A per dramaturgiája szerint az alperes erre a követelésre válaszul kiszámíthatja, ő mennyit tett bele a kalapba, neki mennyibe került a képzés. A két számsor különbsége az érdekes, mivel ennek eredményétől függ, kinek kell fizetni. Abban az esetben, ha az alperes valóban az elszámolásra alapozza védekezését, az nemcsak megfelelt volna az oktatás-gazdaságtan követelményeinek, és pénzügyileg számszerűsítette volna az oktatás piaci folyamatait, hanem nagyon nagy gondot okozott volna a felpereseknek. Mi sem tudtuk ugyanis, mennyibe került a főiskolának a képzés. Még egyszer hangsúlyozzuk, a főiskola költségeinek meghatározása nem a mi feladatunk volt, ám tudjuk, nem kis munka elé állítottuk az alperest. Lehet, hogy a feladat nagysága, lehet, hogy az alperes elvakultsága, lehet, hogy mindkettő okozta a “mulasztását”, de a mai napig nem tudták megmondani mennyibe került nekik a félbeszakadt képzés.

*

A perek nem egyszerre és nem egy helyen indultak, ezért nem egy ítélet született. A kereseti kérelmünkhöz legközelebb eső bírói verdikt kérelmünknek megfelelően ítélte meg a jogviszonyt a hallgatók és a főiskola között, és megállapította a semmis szerződés

érvénytelenségét. Az érvénytelen szerződés jogi hatást nem válthat ki, ezért elszámolás következik, amit a bíróság nem az eredeti állapot helyreállítása révén – ahogy kértük –, hanem más módon rendelt el. Először konstitutív módon hatályossá nyilvánította a szerződést (erre a Polgári Törvénykönyv lehetőséget ad), majd az ítélethozatal időpontjában úgy szüntette meg, hogy a felek közötti szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyenlőségének alapelvét érvényesítette. Mivel az alperes semmilyen elszámolás nem nyújtott be, ezért a bíróságnak a kölcsönös szolgáltatások mérlegelésében egyetlen egy útja maradt: fiktív módon felülbírálni a benyújtott elszámolásokat.

Az ítélet rendelkező részéből kitűnik: vagyoni kártérítést alig ítél meg a bíróság, a nem vagyoni kártérítést ellenben mindenkinek megítélte. Igaz, a nem vagyoni kártérítés mértékét a követelt összeg 1/5 –ben állapította meg. Jogonalap tekintetében igazunk lett, a nem vagyoni kártérítésben nekünk ítéltek, ám alacsony összegeket kaptunk. A bíróság a történetekről elfogadta a felperesek előadásait és bizonyítékait. Egy olyan alperes ellen, aki még a csillagokat is letagadta az égről, e bírósági állásfoglalás egyértelmű győzelem volt. Mivel az alperes nagy energiát fektetett az események utólagos megváltoztatásába, úgy tűnt számára fontos a szerecsen mosdatása. Ezt a csatát nem nyerte meg.

A bírósági ítéletek – egybehangzó módon értékelték a perben történeteket, illetve a per előtti eseményeket. Az ítéletek azonban a jogi indokolásban eltértek egymástól, így különböző jogi konzekvenciákhoz vezettek. A legfontosabb részben – a nem vagyoni kártérítés vonatkozásában – örömmel olvastuk a következő sorokat:

“A bíróság megítélése szerint a felperesek indokoltan hivatkoztak arra, hogy az alperes az oktatáshoz fűződő személyiségi jogukat megsértette, 1 évi családi kötelezettség és munka melletti, a szabadidő, s magánélet rovására végzett tanulás ellenére önhibájukon kívül nem főiskolai képzésben vettek részt, hanem alapozó évnak minősített, de főiskolai nehézségnek megfelelő tanrenddel, annak megfelelő vizsgakötelezettséggel járó oktatásban. A szemináriumokon, előadásokon való hétfégi részvétel a családi együttélés, a háztartás, a fizikai és szellemi regeneráció elől is időt és energiát vont el. Mindez összességében a felperesek személyének "értékminőségét" érintette, amely alapot ad nem vagyoni kártérítésre.

A nem vagyoni kárpótlás mértékét a megyei bíróság e felperesek esetében 150.000 Ft-ban és annak károsodás bekövetkeztétől számított kamatában állapította meg. Ilyen mértékű kárpótlás ellensúlyozhatja azt a tényt, hogy a felperesek személyiségének helyzete kedvezőtlenül, a korábbihoz képest hátrányosan változott meg. Ez az összeg figyelemmel van arra, hogy a káreset folytán jelentkező hátrányok nem végleges jellegűek, a károsultak munkahelyi és egyéb lehetőségei nem szűkültek be. A továbbtanulási lehetőségeik adottak, ezzel több felperes élt is. A mai kor kvalifikált /diplomás, nem diplomás/ munkavállalója, vállalkozója, a tudomány, a gyakorlati ismeretek változásai, a technikai eszközök fejlődése miatt napi szinten kényszerül az ismeretei bővítésére, arra hogy lépést tartson a világgal, ne maradjon le.”

A hallgatóknak súlyos csalódást okozott, hogy a bíróság az egyéni és néha speciális élethelyzetükből fakadó károkat figyelmen kívül hagyta. E károk egy részét besorolta a nem vagyoni károk közé, más részét mint nem bizonyított követelést utasított el.

“A bíróság elutasította azon felperesek kereseti kérelmét, akik a vizsgákra való felkészülés érdekében vettek ki tanulmányi szabadságot, s e napra kivett munkabéruket kárként kívánták érvényesíteni. E napra a felperesek illetményüket megkapták. Azon elszenvedett sérelem

immateriális jellegű a bíróság megítélése szerint, hogy e napot a vizsgára, vizsgára való felkészüléssel kellett fordítaniuk. A megítélt nem vagyoni kárpótlás e címen a károsultakat ért joghátrányt már figyelembe vette.

A felperes valóban igazolta, hogy meghívót kapott Franciaországba sportversenyre, azt azonban nem, hogy a meghívásos versenyt lemondta, és ekként elmaradt haszon címén kára keletkezett. A meghívó sportegyesület nevezett felperes számára csak azt erősítette meg, hogy 1996. óta részt vesz a versenyeken, és mennyi a díjazása.

Más felperesek az előléptetési rendszerben elérhető 1 évi illetménykülönbségük megtérítését kérték az alperestől. Kétségtelen, hogy a felperesek tanulmányi ideje szükségképpen kitolódott volna 1 évvel akkor is, ha az alperesnél 1998. őszén megkezdik a szakirányú 3 éves főiskolai képzést. Az is tény, hogy képzést úgy kezdték meg, hogy a diploma feltétele a "C" típusú nyelvvizsga bizonyítvány hiányzott. A perben meghallgatott oktatási szakemberek szerint országosan érzékelhető probléma az ilyen szintű nyelvvizsga megszerzésének nehézsége. A bíróság szerint nem mérhető fel teljes bizonyossággal az, hogy a felperesek a 3 éves kvalifikált főiskolai képzést úgy és olyan időpontban befejezték volna, a diploma előfeltételét képező nyelvvizsga bizonyítványt megszerezték volna, amelyek a keresetük teljesítését megalapozná. A kiszámíthatatlan tényezők fennállását az nem dönti meg, hogy nevezettek a főiskola után más főiskolán tanulnak, s 3 év leteltével a "C" típusú nyelvvizsga követelménynél lényegesen alacsonyabb nyelvi követelmények mellett főiskolai diplomát szereznek.

Elutasította a bíróság a felperesnek az elmaradt munkabér iránti igényét. Valóban igazolta nevezett felperes, hogy egy könyvelő bt-nél mérlegképes könyvelői állásra jelentkezett, azonban a főiskolai tanulmányokhoz szükséges munkaidő-kedvezményt a cég a kötött nyitvatartási idő miatt biztosítani nem tudta. A felperes személyes meghallgatása során akként nyilatkozott, hogy mérlegképes könyvelői végzettsége van, a testnevelő főiskolán középfokú sportedzői képesítést szerzett, ezen végzettség alapján edzőként dolgozott. Nem tudta megjelölni, hogy az edzői munkája mikor szűnt meg, mikortól kapott munkanélküli ellátást, mikortól és mi okból kényszerült munkát keresni. Az alapozó év elvégzése után az alperes hallgatója, és emellett végzi a egy másik főiskolán is a tanulmányait. A felperes egyéb bizonyítékot nem szolgáltatott, önmagában ezen elhelyezkedési lehetőség igazolása hiányában önmagában kártérítési igényt nem alapoz meg. E keresetet a bíróság elutasította.

Egy másik felperes a nyelvi képzés igazolt költségét kérte megítélni, amelyet a bíróság elutasított. A nyelvtanulás ma már minden felsőoktatási intézményben a diplomaszerezés előfeltétele. A képzés helyén az átlagosnál jelentősebb idegenforgalom mellett a nyelvtudás napi szinten használható. A kártérítésnek a károsult részére teljes jóvátételt kell biztosítania, az nem eredményezhet anyagi előnyt a károsult javára. A ... már kifejtett jogelvekre figyelemmel, a szolgáltatás-ellenszolgáltatás egyenértékűsége alapján a bíróság e kereseti igényt elutasította.

Az alapozó évfolyam elvégzése érdekében a falun lakó hallgatóknak az utazások miatt útiköltsége merült fel. A bíróság az egyik felperes kereseti igényét a Ptk.237.§ (2.) bekezdésre hivatkozva utasította el. Sértené a megkövetelt egyensúly kialakításának elvét, hogy az alperesnél 1998. őszén a tanulmányait felvételi vizsga nélkül, az alapozó évnek minősített év alapján, és tudásanyag birtokában megkezdő, az alapozó év tandíját teljes egészében beszámító alperes terhére, a tantárgyi mentesítést élvező felperes javára "a teljes kártérítés

elve" úgy érvényesülne, hogy a károkozó által a károsult javára biztosított vagyoni és nem vagyoni előnyök értékelés nélkül maradnának."

A jogi indokolás háttérében látható módon húzódik meg a korábban említett "káron szerzés tilalma" elve. Az ítélet bizonyítási elégtelenségre hivatkozik, szerződéses egyensúlyra akkor, amikor alapkérdéseket kellett volna eldöntenie, így például a szabadidő felhasználás pénzbeli értékét. Az ítélet úgy tesz, mintha az előfeltételek köztudottak lettek volna, és ezzel elkerüli az állásfoglalást. Ahol nincs érve, ott a felét ítéli meg a követelésnek, mondván ennek az összegnek elégnek kell lenni. Nem kaptunk bírói magyarázatot a számszerűsíthető ítéleti rendelkezésekről sem, hiszen a megszerzett tudást úgy "számítják be" a főiskola javára, hogy a bíró nem vezeti le annak számszerű összegét. A beszámíthatatlant számítja be egy adott összegbe, ami nyilvánvaló képtelenség. Szigorúan becsült összegekkel ez a módszer követhető lenne, ám elképzelhetetlen -- profán módon szólva -- hasra ütés alapján.

Az alacsony összegek óriási jelentőséget kaptak a perköltség meghatározásában. A polgári per ugyanis illetékköteles, amelynek mértékét a mindenkor hatályos illetéktörvény, az illeték megfizetése alóli kedvezményeket pedig más jogszabályok írják elő. A felpereseknek – magas jövedelmük miatt – költségmentesség nem járt, azonban illeték feljegyzési jogot engedélyeztek számukra, így előre nem kellett leróniuk a pertárgyérték 6 % -át (maximum 750.000 Ft.-ot). Az illeték feljegyzési jog alapján utólag kell a bíróságnak eldöntenie, ki viseli a perköltséget, vele együtt az illetéket. Amennyiben a kedvezményben részesített fél nyer, úgy nem kell lerónia az illetéket (mert az ellenfélre terhelik), ha veszít akkor fizetnie kell. Amennyiben részben nyer, vagy részben veszít, akkor a nyertesség – veszteség arányában kell fizetnie. Esetünkben (a többi bíróságnál szintén ez történt) a hallgatók alacsonyabb összeget nyertek, mint amennyit követeltek – így részleges pernyertesek lettek --, ezért a különbség utáni 6% -ot (max. 750.e. Ft.ot) ki kellett volna nekik fizetni. Hagyjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy a kártérítési pereknél – ideértve a nem vagyoni kártérítést is – mennyire jogos, vagy erkölcsös olyan összeg után kifizettetni az illetéket amely még pozitív ítélet esetében is -- vö. az Alkotmánybíróság döntése – többnyire becsült összeg, hanem fogadjuk el tényként: valakinek viselnie kell az illetéket, mert a jog így rendelkezik.

A felpereseknél a bíróság kettéválasztotta az illetékterhet, a vagyoni kártérítésként kért összegek után bevasalta a hallgatókon, a nem vagyoni kártérítés illetékének viselése alól méltányosságból mentesítette őket. Talán e döntés nem tudatos kompenzáció akart lenni az ítéletben megítélt alacsony összegekért. A dolog pikantériája viszont, hogy a felpereseknek – mivel a követeltnél alacsonyabb összegeket ítélt meg a bíróságok, és így a törvény szerint pervesztéseknek bizonyultak – meg kellett fizetniük az alperes perköltségeinek egy részét.

Érdekes számba venni a megszületett ítéletek egymástól eltérő rendelkezéseit. Volt ugyanis olyan bíróság, amely nem foglalkozott a szerződéses jogviszonnyal. Úgy döntött, a főiskola jogellenesen okozott kárt, így a károkozási felelőssége a szerződésen kívüli károkozás körében ítélt meg. Volt olyan ítélet, amely megítélte a kereseti kérelmeknek azt a közös igényét, amelyet azonos módon azonos összegben fizetett ki minden hallgató, jóllehet erről nem mindenkinek volt számlája. Egyes ítéletekben a vagyoni kárkompenzáció összege magasabb volt, az idézett ítéletnél alacsonyabb összeggel azonban sehol nem találkoztunk. Néhol a nem vagyoni kár viselésénél nem tettek különbséget az egyes hallgatók és az egyes élethelyzetek szerint, néhol azonban a megismert ítéletnél nagyobb különbségeket tartalmazott a bírói rendelkezés.

A költségek és a károk összege egyetlen esetben sem érte el a követelés összegét. Egyszerűen nem volt olyan bíróság, amely a teljes kárkompenzáció alapján – a főiskola kezdetben ezen az elven állt – a hallgatókat teljes körűen kárpótolta volna. Az elmaradt hasznok és károk megítélésében a bíróságok a megidézett bírósággal azonos elvet vallottak, voltaképpen sehol nem ismerték el ezt a kártípust. Vagy bíróink közgazdasági gondolkodása elavult, vagy valóban a kártérítési eljárások szabályaival van gond.

*

A bíróság történeti igazságunkat megállapította, a főiskola felelősségét kimondta. Elégtételt kaptunk, győztünk. Mégis úgy gondoljuk: vereséget szenvedtünk. Az ítélet egyes rendelkezéseit elemezve vereségünk ténye könnyen belátható. Nem történt meg a képzésre fordított anyagi és szellemi erőforrások pótlása, csak szimbolikus összegeket tartalmaztak az ítéletek. Gondolhatja bárki, hogy a hallgatók azonnal megfellebbeztek minden ítéletet. Elárulhatjuk, nem ezt tették. Nem a hallgatók fellebbeztek, hanem a főiskola. A hallgatói magatartás oka egyszerű: erkölcsi és jogi elégtételt kaptak, a perköltségeket, illetékeket egybevetve minimális nyereséggel zárták a pert, ők valóban nem akartak meggazdagodni. Tudomásul vették, hogy a magyar bíróságok nem ismerik a szabadidő értékét, és felére csökkentik a költségeiket. Tudomásul vették az ítéletet, mert nem tudtak és nem akartak a fellebbezés során újabb illetéket leróni (ez is 6%), illetve a pervesztesség esetén megfizetendő illeték kockázatát sem akarták vállalni. Valójában a hallgatók elfáradtak a per végére, és nyugóssá váltak. Nehezen tudták elviselni, amikor az alperes a történeteket meghamisítja, a nyilvánvaló dokumentumokat letagadja, és a becsületükbe gázol. Nem tudták megérteni, amikor az alperes letagadja a tényeket – amit a perrendtartás a rosszhiszemű pervezetés egyik ismérvének tekint – miért nem sújtották pénzbírsággal? Miért nyitotta meg az egyik bíróság újból a tárgyalást, amikor az alperes nem jelent meg a saját tanúinak meghallgatásán, majd a távollétében felvett jegyzőkönyv alapján szidalmazni kezdte a tanúkat? Úgy gondolták, a bíróság és a főiskola egy húron pendülnek. Jogi képviselőként e véleményünket nem osztottuk, de a fellebbezés elmaradásával egyetértettünk.

Az alperes fellebbezett, és nagyjából a hallgatóknak kifizetendő összegnek megfelelő fellebbezési illetéket rótt le. Magatartásával nyilvánvalóvá tette, a per presztízsvita volt, az ő részéről nem a kártérítés összege a probléma. Amennyiben akarja, kifizeti az ítéletben megítélt tételeket, de őt más célok vezérelték. A hallgatók néhány perben – ha már az alperes fellebbezett – éltek csatlakozó fellebbezési jogukkal, ám fellebbezésüket szigorúan a perköltségre és a nem vagyoni kártérítés magasabb összegének követelésére korlátozták. (A csatlakozó fellebbezés olcsóbb, az illeték mértéke csak 3%.) Létezett olyan elsőfokú bírói ítélet, amelynek a helybenhagyását kérték, mert a kamatok vagy a megítélt összegek nagysága miatt számukra ez volt a kedvezőbb. A fellebbezési tárgyalások 6 évvel a beiratkozás után zajlottak. Minden elsőfokú ítéletet helybenhagyott a Legfelsőbb Bíróság, s minimális illetékeket állapított meg, és mindenki viselte a saját a perköltségét. Ezzel jogerősen befejeződött az ügy.

A per végén sajnálattal állapítottuk meg, az idő ellenünk dolgozott. A botrányt ma már a feledés homálya fedi, a továbbképzést választó hallgatók két éve diplomához jutottak, a bírói fórumokon ma már nem értik a pert kiváltó konfliktust sem. Furcsa, néha idegenkedő kifejezéssel néztek ránk, mi bajunk van? Mi a gondunk? Az eltelt idő, az évfolyam diplomázása az alperes malmára hajtotta a vizet. Szabadon érvelhetett a többi, úgymond tisztességes hallgató magatartásával, és hivatkozni tudott az ő saját jogkövető oktatásának eredményére. El kell ismerni, tényleg megkopott mára az az érvelés, hogy a főiskola

megsértette a felpereseknek az oktatáshoz való jogát, mivel több, mint nyolcszáz hallgató végzett azóta, valamint a felperesek közül néhányan főiskolai diplomát szereztek más intézményekben.

Az időhúzás a főiskolának egyértelműen előnyös volt, hiszen az 5 év leteltével, az együttműködő hallgatók diplomához juttatásával, sikerült megakadályoznia a további kártérítési perek sorozatát. Számos hallgató kivárt, és a végzés után szeretett volna a főiskolával el(le)számolni. Vagy egyszerűen a jogerős ítéleteket akarta felhasználni igaza alátámasztásában. Várakozása közben kifutott az öt évből -- ennyi a polgári jogi igényérvényesítés határideje – de a kereseti jogalapot is “elfújta a szél”, mert a semmisségen alapuló elszámolásnak diplomával a kézben nincs esélye. Egyszerűen a főiskola megúszta, úgy tűnik végleg elhárultak az akadályok prosperitása előtt. Megbocsátott a főiskolának a minisztérium, a szakma. Mohóságát, sandaságát ma nem hányják szemére. A főiskolából ma büszkeség árad, meg van győződve arról, hogy jól csinálta, követendő példát mutatott. Ehhez asszisztált a média, az utolsó újságíró négy éve bukkant fel a tárgyalóteremben, s a pernyertesség még rövid hír sem lett az esti híradókban. Nekünk, jogi képviselőknek, és felpereseknek, és remélhetőleg az olvasónak is megmaradt az ügy tanúsága.

*

Barátom elbeszélése után szomorúan néztem magam elé. Szóval ennyit érnek az alkotmányos alapjogok. Filléreket. Vagy valahol a per lefolyásában, a szerkezetében, a menetében nagyon nem működik valami. Mikor ezeket a sorokat írom, arról érkezett híradás, hogy egy jelentős város jelentős polgármesterének nem vagyoni kárpótlásként több mint három millió forintot ítélt meg a bíróság. Igaz ő tizenegymilliót kért, de az is igaz, ő egy jelentős párt jelentős személyisége. Márpedig a nem vagyoni kártérítés a személyiséget védi. Vagy nem?

¹ Dékánhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens, DE ÁJK Polgári Eljárásjogi Tanszék

² A tanulmány nyelvezete nem tudományos, tudománnyal foglalkozóknak ez komoly fogyatékoság, de a szépirodalmi filozofoknak még mindig túlságosan jogi. A nyelvezetet ennek ellenére nem lehet cserélni, nem szabad a szavak egyikét a másikkal helyettesíteni, a jog fogalma rendszere ugyanúgy köti az író, mint az olvasót. Nem hiszem, hogy kulturális hiányokat úgy kellene pótolni, hogy nem engedjük megjelenni a szakmainak ítélt szövegeket. A történet valóságos, de előre kell bocsátanom nem az én irodai praxisomban történt meg. Mesélték, és én továbbadtam. Ennyi.